ជីវិតរបស់អារីសតូត
ARISTOTE

កើតនៅក្នុងឆ្នាំទី-១នៃអូឡាំព្យ៉ាដទី ៩៩ ។ ស្លាប់ទៅវិញនៅឆ្នាំទី ៣ នៃអូឡាំព្យ៉ាដទី១១៤, ក្នុងជន្មាយុ ៦៣ឆ្នាំ ។

អារីសតូតបានឋិតនៅក្នុងចំណោមទស្សនវិទូរដ៏មានកេរ្តិ៍ឈ្មោះល្បីជាទីបំផុតនៅក្នុងបុរាណកាល ៖ ឈ្មោះគាត់សព្វថ្ងៃនៅតែមានសភាពរន្ទឺរសុះសាយនៅគ្រប់សា-លារៀន ។ គាត់ត្រូវជាកូនប្រុសរបស់នីកូម៉ាគុស, លោកគ្រូពេទ្យម្នាក់ដែលត្រូវជាមិត្តភក្តិរបស់អាមីនតាស, ស្ដេចនៅម៉ាសេឌ្វាន់ ។ គាត់មានសៃស្រឡាយចុះមកពីម៉ាកាអុង ដែលត្រូវជាចៅរបស់អេសគូឡាព ។ គាត់មានកំណើតកើតនៅស្ដាឃៀរនៅក្នុងទីក្រុងម៉ាសេឌ្វាន់, នៅក្នុងឆ្នាំទី១ នៃអូឡាំព្យ៉ាដទី៩៩ ។ គាត់បានត្រូវធ្លាក់ខ្លួនកំព្រាបាត់បង់ឪពុកម្ដាយតាំងពីនៅក្នុងវ័យកុមារភាពមកម្ល៉េះ ។ អ្នកដែលមានភារៈទ-ទួលខុសត្រូវ នៅក្នុងការអប់រំរបស់គាត់បានបោះបង់រូបគាត់ចោល ។ ម្ល៉ោះហើយអារីសតូត ពេលចូលវ័យជំទង់ក៏បានធ្លាក់ខ្លួនទៅក្នុងអបាយមុខផ្សេងៗ... ទៅក្នុងការសប្បាយស្រើបស្រាលពាសវាលពាសកាលដែលបានបណ្ដាលឲ្យគាត់បាត់បង់ទ្រព្យធុនអស់រលីង ។

ជាដំបូងគាត់បានចុះឈ្មោះជាយុទ្ធជនស្ម័គ្រចិត្តចូលធ្វើសឹកសង្គ្រាម, ក៏ប៉ុន្តែដោយមុខរបរនេះ មិនសមស្របនឹងជំនោរចិត្តរបស់គាត់ពីកំណើត, គាត់ក៏បានឆ្លៀតទៅសួរហោរានៅភ្នំដេលហ្វ, ដើម្បីគ្រាន់តែចង់ដឹងថា គាត់នឹងត្រូវធ្វើអ្វីសម្រាប់តទៅថ្ងៃមុខទៀត។ ហោរ៉ាបានបញ្ជារឲ្យគាត់ធ្វើដំណើរទៅក្រុងអាតែ្កន, ព្រមទាំងឲ្យខំប្រឹងហ្វឹកហ្វឺនខាងផ្នែកវិន័យទស្សនវិជ្ជា ។ នៅពេលនោះ គាត់បានចូលក្នុងអាយុ១៨ឆ្នាំរួចទៅហើយ ។ គាត់បានខំប្រឹងប្រែងរៀនសូត្រអស់រយៈពេល២០ឆ្នាំ នៅអាកាដេមីក្រោមការដឹកនាំរបស់ប្លាតុង, ហើយដោយគាត់បានចាយវាយបំផ្លាញទ្រព្យសម្បត្តិរបស់គាត់ខ្ទេចខ្ទីអស់រលីងរួចទៅហើយ, គាត់ក៏មានកាតព្វកិច្ចដើម្បីរកកម្រៃចិញ្ចឹមជីវិតយកថ្នាំទៅលក់...ថ្នាំខ្លះគាត់ធ្វើដោយដៃខ្លួនឯង, នៅទីក្រុងអាតែ្កន ។

អារីសតូតមានទម្លាប់បរិភោគតែបន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះ, ហើយនិទ្រាក៏រិតតែតិចតួចណាស់ទៅទៀត ។ ដោយគាត់ស្រឡាញ់ការសិក្សាស្រាវជ្រាវពេកទៅ, ដើម្បីទប់ទ-

ល់នឹងការងងុយដេក, គាត់បានយកថាំងស្ពាន់មួយដាក់ក្បែរគ្រែដំណេករបស់គាត់ស្រណុកនៅពេលចូលទំរេតគាត់លាតសន្ធឹងដៃរបស់គាត់ម្ខាងរហូតដល់ថាំងស្ពាន់, ដោយនៅក្នុងកណ្តាប់ដៃមានកាន់ដុំដែកមួយផង ។ នៅពេលដែលគាត់លង់លក់ស៊ីប់ក្នុងអារម្មណ៍ ដុំដែកក៏របូតធ្លាក់ទៅក្នុងថាំងស្ពាន់បណ្តាលឲ្យលាន់ឮសម្លេងយ៉ាងខ្លាំង ធ្វើឲ្យគាត់ភ្ញាក់ក្រញ្ញាងឡើងវិញមួយរំពេជ ។ ឡាអ៊ែរកបានធ្វើរបាយការណ៍ថាគាត់មានសម្លេងស្រួយ (ញ៉ៀវៗ) , ភ្នែកតូចៗ, ហើយជើងក៏តូចទៀត ហើយថាគាត់ចូលចិត្តស្លៀកពាក់ស្អាតបាតផូរផង់ ។

អារីសតូតមានបញ្ញាស្មារតីវាងវៃណាស់ ហើយអាចយល់ចំណោទ្យដ៏លំបាកៗនោះយ៉ាងឆាប់រហ័សជាទីបំផុត ។ មិនយូរប៉ុន្មានគាត់ក៏ចាប់ផ្តើមមានទេពកោសល្យខ្ពង់ខ្ពស់នៅក្នុងសាលារបស់ប្លាតុង, ព្រមទាំងមានកេរ្តិ៍ឈ្មោះខ្ពស់ល្បីពីលើពួកបណ្ឌិតសភាឯទៀតៗទាំងអស់ ។ នៅក្នុងអាកាដេមី (បណ្ឌិតសភា) គេពុំហ៊ានសម្រេចអ្វីទាំងអស់ បើកាលណាហើយគេមិនបានទទួលយោបល់របស់អារីសតូត, ថ្វីត្បិតតែយោបល់នេះ ជួនកាលមិនសូវសមស្របជាមួយគោលជំហររបស់ប្លាតុងក៏ដោយ ។ ពួកសាវ័កឯទៀតៗបានសម្លឹងមើលមកអារីសតូត, ដោយចាត់ទុកថាជាអ្នកប្រាជ្ញម្នាក់ដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់សម្បើមអស្ចារ្យណាស់ ។ មានអ្នកខ្លះអនុលោមតាមយោបល់របស់អារីសតូតដោយទៅទទឹងជាមួយនឹងយោបល់របស់លោកគ្រូធំថែមទៀតផង ៖ គឺប្លាតុង ។ អារីសតូតក៏បានដកខ្លួនថយចេញពីបណ្ឌិតសភា ដែលជាហេតុបណ្តាលឲ្យប្លាតុងមានការអាក់អន់ស្រពន់ចិត្តជាខ្លាំង ។ លោកគ្រូធំបានចាត់ទុកថាអារីសតូតជាសាវ័កម្នាក់បះបោរ ហើយតែងតែថ្វូរថាបុគ្គលចេះតែប្រឆាំងនឹងរូបគាត់, ដូចជាកូនសេះមួយ ដែលប្រឆាំងនឹងមាតារបស់ខ្លួនឯង ។

ពួកអ្នកទីក្រុងអាត្មែនបានជ្រើសរើសយកអារីសតូតបញ្ជូនទៅធ្វើជារដ្ឋទូតតំណាងទីក្រុងរបស់ពួកខ្លួននៅក្នុងវាំងស្តេចហ្វីលីព, ឪពុករបស់អាឡេចសង់-ឡឺក្រង់ (Alexandre-le-Grand) ។ អារីសតូតក៏បានសំណាក់អស់មួយរយៈពេលនៅម៉ាសេ-ឌ្វាន់ ដើម្បីបំពេញកិច្ចការទូតឲ្យពួកទីក្រុងអាត្មែន ។ នៅពេលដែលគាត់ត្រឡប់មកវិញ គាត់បានសង្កេតឃើញថា ទស្សវិទូសេណូក្រាតបានត្រូវគេជ្រើសរើសឲ្យបង្ហាត់បង្រៀននៅក្នុងអាកាដេមី ។ នៅពេលដែលអារីសតូតបានសង្កេតឃើញថាកន្លែងនេះត្រូវគេយកបាត់ទៅហើយ, គាត់ក៏បានពោលថា គួរឲ្យអៀនខ្មាស់ណាស់ដែលអារីសតូតត្រូវតែបិទមាត់នៅស្ងៀម នៅពេលដែលសេណូក្រាតមានអំណាចនិយាយ។ គាត់ក៏បានបង្កើតក្រុមបក្សមួយទៀត ហើយក៏បានបង្ហាត់បង្ហាញចំណេះវិជ្ជាមួយផ្សេង ពីអ្វីៗដែលគាត់បានរៀនសូត្រអំពីលោកគ្រូធំរបស់គាត់ គឺប្លាតុង ។

កេរ្តិ៍ឈ្មោះល្បីល្បាញរបស់អារីសតូតដែលអ្នកផងយល់ថាចេះពូកែស្ទើរគ្រប់មុខ
នូវមុខវិជ្ជានិងវិទ្យាសាស្រ្តច្រើនយ៉ាងហើយ ជាពិសេសនៅក្នុងទស្សនវិជ្ជានិងន-
យោបាយ, បានណែនាំចិត្តស្តេចហ្វីល្លីព ឲ្យជ្រើសរើសយករូបគាត់ទៅឲ្យបង្ហាត់បង្ហា
ញកូនប្រុសរបស់ទ្រង់ ។ នៅពេលនោះ អាឡេចសង់ទើបនឹងមានអាយុ១៨ឆ្នាំ។
អារីសតូតបានទទួលយកមុខងារថ្មីនេះ, ហើយក៏បានសំណាក់នៅចំនួន៨ឆ្នាំ ជាមួយ
នឹងអាឡេចសង់, ដើម្បីជួយអប់រំម្យដល់កូនស្តេចនេះ នូវមុខវិជ្ជាពិសេសៗ , ហើយ
បើយោងតាមរបាយការណ៍ថ្ងៃក្រោយមករបស់ពួគាក, ដែលគាត់បានលាក់មិនបង្ហា
ញនរណាម្នាក់ទៀតទាំងអស់ ។ ចំណេះដឹងខាងផ្នែកទស្សនវិជ្ជា មិនបានធ្វើឲ្យគាត់
មានវិន័យតឹងរ៉ឹងប៉ុន្មានទេ ។ ផ្ទុយទៅវិញគាត់ខំប្រឹងប្រែងធ្វើការរកស៊ីមានបាន,
ហើយមានការលោយទ្បំនៅក្នុងបញ្ហានយោបាយជាច្រើនកាលក្នុងសម័យគាត់នៅក្នុ
ងវាំងរបស់ស្តេចម៉ាសេឌ្វាន់ ។ ស្តេចហ្វីល្លីពក៏ខំលើកស្ទួយកិត្តិយសរបស់គាត់ដោ-
យកសាងស្រុកស្តាយៀរឡើងវិញ ដែលជាស្រុកកំណើតរបស់អាសរីតូត , ហើយ
ដែលធ្លាប់បានទទួលការហិនហោចដោយសារសឹកសង្គ្រាម។ ស្តេចទ្រង់បានបញ្ជូន
អ្នកស្រុកដើមនៅស្តាយៀរឲ្យទៅរស់នៅទីនោះឡើងវិញទាំងអស់ដោយសុខសាន្ត,
គឺដោយហេតុថាប្រជាជនមួយភាគនៅទីនោះធ្លាប់បានបាត់បង់សេរីភាព, ហើយមួយ
ភាគទៀតក៏បានរត់ចាកចោលទីកន្លែង ។

អារីសតូតបន្ទាប់ពីបានចាកចេញពីវាំងអាឡេចសង់កាលណាមក, ក៏ត្រឡប់មក
រស់នៅក្នុងទីក្រុងអាត្ថែនវិញ ដែលនៅទីនោះគេបានផ្តល់កិត្តិយសឲ្យគាត់គ្រប់ៗគ្នា។
គឺដោយសារតែស្តេចហ្វីល្លីព ដើម្បីជារង្វាន់លើកទឹកចិត្តដល់អារីសតូតបានកសាង
អំពើល្អជាច្រើនចំពោះអ្នកទីក្រុងអាត្ថែន ។ អារីសតូតក៏បានជ្រើសរើសយកទីកន្លែង
មួយនៅក្នុងតំបន់លីសេ (កកន ÷ Lycée ដែលថ្ងៃក្រោយមកមានឈ្មោះថាវិទ្យា-
ល័យ, គឺជាស្រុកមួយនៅប្រទេសក្រិក ដែលអារីសតូតបានជ្រើសរើសយកធ្វើជាទី
កន្លែងសាលារៀន) ...យកទីកន្លែងមួយដែលមានដំាព្រៃឈើជាជួរដើម្បីបង្កើតសា
លាថ្មីរបស់គាត់ ។ នៅក្នុងពេលប្រក្រតីធម្មតា គាត់តែងបង្ហាត់បង្ហាញពួកសាវ័ករប
ស់គាត់ ដោយដើរលេងកំសាន្តនៅទីនោះ, ម្លោះហើយអ្នកផងក៏នំាគ្នាហៅអ្នកបង្កើត
ក្រុមបរិស័ទថ្មីនេះថាជាពួកក្រុមប៉េរីប៉ាតេទីស្យាង (Péripatéticiens) ។ មិនយូរប៉ុ
ន្មានវិទ្យាល័យរបស់អារីសតូតក៏ចាប់ផ្តើមមានកេរ្តិ៍ឈ្មោះរន្ទឺរល្បី, ដោយហេតុថាមា
នមនុស្សម្នារខ្វាន់ខ្វាប់ស្វែងមកពីគ្រប់ទិសទី ដើម្បីគ្រាន់តែបានមកស្តាប់អារីសតូត,
ដែលកិត្តិនាមបានត្រូវផ្សព្វផ្សាយនៅពេញពាសប្រទេសក្រិក ។

❑

អាឡេចសង់បានស្នើរសុំឲ្យអារីសតូតធ្វើការស្រាវជ្រាវជាពិសេសនៅក្នុងមុខវិជ្ជាវិទ្យាសាស្រ្តពិសោធន៍ ៖ ទ្រង់បានបញ្ជូនពួកអ្នកប្រមាញ់និងពួកអ្នកនេសាទជាច្រើនរូប ដូចកងទ័ពមួយ ដើម្បីជួយផ្តល់ព័ត៌មានអំពីធម្មជាតិគ្រប់ទីកន្លែងដែលអារីសតូតត្រូវការចង់ដឹង... មិនត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះថែមទាំងបានបញ្ជូនប្រាក់៨០០តម្លឹង ដើម្បីឲ្យគាត់មានលទ្ធភាពចាយវាយធ្វើការសិក្សាស្រាវជ្រាវទៀតផង ។

អារីសតូតក៏បានបោះពុម្ពផ្សាយសៀវភៅរបស់គាត់ទាក់ទងនឹងបរម័ត្ថវិជ្ជា (Métaphysique) ហើយនិងវិទ្យាសាស្រ្តពិសោធន៍ (Physique) ។ ស្តេចអាឡេចសង់បានទទួលដំណឹងនេះនៅចំពេលដែលទ្រង់កំពុងជាប់ច្បាំងនៅទ្វីបអាស៊ី។ ស្តេចអង្គនេះដែលមានមហិច្ឆិតាធំធេង ហើយដែលមានគោលប្រាថ្នាធ្វើជាមនុស្សទី១នៅក្នុងលោក នៅក្នុងគ្រប់មុខវិជ្ជា, ក៏មានការក្រេវក្រោធយ៉ាងខ្លាំង ដែលចំណេះដឹងនិងវិទ្យាសាស្រ្តរបស់អារីសតូតទាំងប៉ុន្មាន បានត្រូវយកទៅចែកចាយដល់មនុស្សសាមញ្ញ ។ ទ្រង់បានសំដែងនូវទោមនស្សនេះ ដោយបានសរសេរលិខិតផ្ញើមកអារីសតូតមានសេចក្តីដូច្នេះថា ៖

« ពីអាឡេចសង់មកអារីសតូត,...លោកគ្រូមិនគួរបោះពុម្ពផ្សាយសៀវភៅរបស់លោកគ្រូដែលទាក់ទងនឹងវិទ្យាសាស្រ្តពិសោធន៍នោះទាល់តែសោះ, គឺពីព្រោះថាយើងច្បាស់ជាគ្មានស្ថានភាពឧត្តុង្គឧត្តមអ្វីនៅពីលើអ្នកដទៃនោះតទៅទៀតទេ, ប្រសិនបើអ្វីៗដែលលោកគ្រូបានបង្ហាត់បង្រៀនយើងខ្ញុំ ជាពិសេសនោះត្រូវយកទៅផ្សព្វផ្សាយពាសវាលពាសកាលដល់មនុស្សគ្រប់ប្រភេទ ។ ខ្ញុំសូមជំរាបលោកគ្រូតាមត្រង់ទៅចុះថា ខ្ញុំត្រូវការមានចំណេះដឹងខ្ពង់ខ្ពស់លើសពីអ្នកដទៃទាំងអស់, ជាជាងមានមហិទ្ធឫទ្ធខ្លាំងពូកែនោះទៅទៀត » ។

អារីសតូតដើម្បីសម្រាលកំហឹងរបស់ស្តេចអង្គនេះក៏បានឆ្លើយតបថា គាត់បានបង្កើតទ្រិស្តីអស់ទាំងនេះឲ្យឃើញពន្លឺថ្ងៃ ទៅតាមបែបបទមួយដែលទ្រឹស្តីអស់ទាំងនេះមិនអាចឃើញពន្លឺថ្ងៃសោះឡើយ។ គឺគាត់ចង់និយាយថាគាត់បានបង្វែងដាន...ដាក់សម្ងៀកបំពាក់បញ្ជ្រាស់នៅក្នុងទ្រឹស្តីរបស់គាត់ រហូតដល់គ្មាននរណាម្នាក់អាចយល់បានឡើយ ។

អារីសតូតមិនសូវបានជាធ្វើឲ្យស្តេចអាឡេចសង់សព្វហឫទ័យប៉ុន្មានទេ ។ ស្តេចមានរឿងទាស់ចិត្តជាមួយគាត់ជាខ្លាំងពីព្រោះគាត់បានកាន់ជើងទស្សនវិទូកាលីសតែនដោយចំហខ្លាំងពេក ។ កាលីសតែននេះត្រូវជាចៅក្មួយរបស់អារីសតូត, ពោលគឺជាកូនប្រុសរបស់ក្មួយស្រីរបស់គាត់ ។

ក្នុងអតិតកាល, អារីសតូតធ្លាប់បានយកក្មេងម្នាក់នេះទៅចិញ្ចឹមនៅផ្ទះគាត់,

ធ្លាប់បានផ្តល់នូវការអប់រម្យគ្រប់យ៉ាង ។ នៅពេលដែលគាត់បានចាកចេញពីអាឡេចសង់ទៅគាត់បានប្រគល់ចៅក្នុយនេះ ឲ្យទៅស្តេចដើម្បីឲ្យដើរតាមទ្រង់ទៅធ្វើសឹកសង្គ្រាម... ដោយបានផ្តាំផ្ញើជាមួយនឹងទ្រង់យ៉ាងពិសេសពិសាលទៀតផង ។ កាលីសតែននិយាយស្តីមិនសូវគិតក្រែងជាមួយនឹងស្តេច, ហើយមាននិស្ស័យមិនសូវចុះសម្រុងជាមួយនឹងទ្រង់ទេ ។ គឺបុគ្គលនេះឯងដែលបានឃាត់យាំងប្រជាជនម៉ាសេឌ្វាន់កុំឲ្យលើកដំកើងស្តេចដូចជាព្រះអាទិទេព , របៀបប្រជាជនពែរ្ស ។

អាឡេចសង់ដែលស្អប់ខ្ពើមកាលីសតែនជាខ្លាំង ពីព្រោះតែជននេះមានក្បាលរឹងពន់ពេក ...ក៏បានឆ្លៀតរកឃើញឱកាសកំចាត់ជននេះចោល ។ ស្តេចបានចោទកាលីសតែនថាមានប្រឡាក់ប្រឡូសជាមួយនឹងអំពើឃុបឃិត របស់សាវ័ករបស់ខ្លួនគឺអ៊ែរម្មូឡាអ៊ុស, ហើយទ្រង់ក៏មិនអនុញ្ញាត្តឲ្យជនជាប់ចោទការពារខ្លួនដែរ ។ អាឡេចសង់ក៏បញ្ជារឲ្យចាប់កាលីសតែនទៅបោះជាចំណីសត្វសឹង្ហ ។ អ្នកខ្លះបានពោលថាទ្រង់ឲ្យយកទៅព្យួរក ។ អ្នកខ្លះទៀតបានអះអាងថាកាលីសតែនបានត្រូវស្លាប់នៅក្រោមអំពើទារុណកម្ម, វាយដំច្រំធាក់ ។

តាំងពីមានការដាក់ទោសកាលីសតែនកាលណាមក អារីសតូតក៏មានកើតចិត្តគំនុំយ៉ាងខ្លាំងជាមួយនឹងអាឡេចសង់ ។ ចំណែកអាឡេចសង់វិញក៏ឆ្លៀតឱកាសរកមធ្យោបាយគ្រប់យ៉ាងដើម្បីព្យាបាទអារីសតូត ។ ស្តេចបានលើកដំកើងកិត្តិយសរបស់សេណូក្រាតហួសចន្លោល ព្រមទាំងបានផ្ញើអំណោយយ៉ាងច្រើនឥតគណនាចំពោះទស្សនិទូរក្រោយនេះ ។ អារីសតូត កើតសេចក្តីច្រណែននិន្ទារយ៉ាងខ្លាំង ។ អ្នកខ្លះបានចោទថែមទៀតផងថាអារីសតូតនេះហើយ ដែលបានឃុបឃិតជាមួយនឹងអង់ទីប៉ាទែរ ដោយឲ្យរូបមន្តទៅជនក្រោយនេះលាយថ្នាំបំពុល ដែលគេសង្ស័យថាបានត្រូវបញ្ជូនទៅឲ្យផ្ញើគត់ស្តេចអាឡេចសង់ ។

អារីសតូត បើទោះជាមានអាកប្បកិរិយារឹងប៉ឹងយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏បានបង្ហាញនូវលក្ខណៈទន់ខ្សោយជាច្រើនផងដែរ ។ បន្តិចក្រោយពីពេលដែលគាត់បានលាចាកបណ្ឌិតសភារបស់ប្លាតុង, គាត់បានថយខ្លួនទៅរស់នៅជាមួយនឹងអ៊ែរមីញ៉ាសដែលជាស្តេចផ្តាច់ការនៅអារតាន ។ គេមិនបានដឹងដោយច្បាស់លាស់ទេថាមានមន្តស្នេហ៍អ្វី ដែលបានប្រទាញចិត្តគាត់ឲ្យទៅនៅទីនោះ ។ ក៏ប៉ុន្តែមានអ្នកខ្លះបានពោលថា អារីសតូតបានធ្វើដំណើរទៅទីនោះ ដើម្បីត្រេកត្រអាលក្នុងការប្រព្រិត្តអំពើអបាយមុខតែប៉ុណ្ណោះ ។

អ្នកខ្លះបានពោលថាអារីសតូតបានរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍ជាមួយនឹងប្អូនស្រី, ខ្លះទៀតថាជាមួយនឹងប្រពន្ធចុងរបស់ស្តេចផ្តាច់ការអែរមីញ៉ាស ។ ទោះជាយ៉ាងណាក្តីគាត់បានសំដែងបង្ហាញនូវតណ្ហាក្រឡាប់ផែនដីជាមួយនឹងស្រីម្នាក់នេះ, ដែលជា

ហេតុបណ្តាលឲ្យគាត់ធ្វើពិធីពលិកម្មសាក្ការៈបូជាចំពោះនាង ដូចដែលអ្នកទីក្រុងអា-ត្វែនធ្លាប់ធ្វើចំពោះព្រះស្រី សេរ៉េស-អេឡើស៊ីនដូច្នោះដែរ ។ មិនត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះ , គាត់ថែមទាំងបានសរសេរកំណាព្យជាកិត្តិយសចំពោះស្តេចអែរមីញ៉ាស ដែលបានអនុញ្ញាតឲ្យគាត់រៀបការជាមួយស្រីម្នាក់នេះ ។

❑

អារីសតូតបានចែកទស្សនវិជ្ជា ជាទ្រិស្តីនិងជាកិច្ចការអនុវត្តន៍ ។ ទស្សនវិជ្ជាអនុវត្តន៍ គឺជាវិន័យដែលបង្រៀនយើង អំពីសេចក្តីពិតទាំងឡាយដែលអនុញ្ញាតឲ្យយើងយកមកធ្វើកិច្ចប្រតិបត្តលើសតិស្មារតីរបស់យើង, ដូចជាវិទ្យា-វិនិច្ឆ័យ (Logique) ដែលផ្តល់ឲ្យយើងនូវសុភាសិត សម្រាប់ឲ្យយើងរស់សុខស្រួលក្នុងជីវិតនៃសង្គម, ដែលផ្តល់សីលធ៌ម និងលទ្ធិនយោបាយឲ្យយើងជាដើម ។

ទស្សនវិជ្ជាក្នុងឋានៈជាទ្រិស្តីអនុញ្ញាតយើងរកឃើញសេចក្តីពិតសំរាប់វែកញែកអធិប្បាយ ដូចជាបរម័ត្ថវិជ្ជា (Métaphysique) និងរូបវិទ្យា (Physique) ។ យោងតាមយោបល់គាត់, វាមានគោលជំហរបីយ៉ាង ដែលទាញបានមកពីក្បួនវិជ្ជាពីធម្មជាតិ ៖ គឺកង្វះ, វត្ថុធាតុដើម, និងរូបរាងទ្រង់ទ្រាយ ។

ដើម្បីបង្ហាញថា «កង្វះ» ក៏ត្រូវចាត់ទុកជាគោលជំហរផងដែរ, គាត់បានពោលថា វត្ថុធាតុដើមដែលកសាងឆ្លាក់ឆ្លៃគ្រឿងរបស់ប្រើប្រាស់អ្វីមួយ ត្រូវមាន «កង្វះ» នៃគ្រឿងរបស់នោះ ។ ជាឧទាហរណ៍, គេត្រូវចាត់ទុកថាវត្ថុធាតុដើមដែលកសាងតុការិយាល័យ, វាត្រូវតែមានកង្វះ នៃរូបរាងទ្រង់ទ្រាយរបស់តុ-ការិយាល័យ, ពោលមុននឹងកសាងឆ្លាក់ឆ្លៃតុការិយាល័យមួយ, វាទាល់តែវត្ថុធាតុដើម ពុំមានរូបរាងទ្រង់ទ្រាយជាតុ-ការិយាល័យនោះទេ ។

អារីសតូតមិនបានចាត់ទុកកង្វះ ជាគោលជំហរសម្រាប់សាងសង់រូបកាយនោះឡើយ, ក៏ប៉ុន្តែជាគោលជំហរនៃទិដ្ឋភាពខាងក្រៅដើម្បីផលិតកម្ម, ក្នុងលក្ខណៈដែ-លថាផលិតកម្មគឺជាការប្រែប្រួលពីសភាពការណ៍មួយ ដែលវត្ថុធាតុដើមមិនទាន់មានរូប ទៅសភាពការណ៍មួយទៀតដែលវត្ថុធាតុមានរូប ៖ ជាឧទាហរណ៍ឈើក្តារដែលមិនទាន់មានរូប ដែលក្លាយទៅជាតុ ។

អារីសតូតបានផ្តល់នូវនិយមន័យពីរខុសគ្នាអំពីវត្ថុធាតុ ។ និយមន័យទី១ មានលក្ខណៈជាអវិជ្ជមាន (Caractère négatif) ។ វត្ថុធាតុដើម, គាត់ពោល, គឺពុំមែនជាធាតុ, ឬជាសភាពលោតសន្ទឹង, ឬជាគុណសម្បត្តិ គឺពុំមានលក្ខណៈអ្វីទាំងអស់ ។ ដូច្នេះបើយោងតាមយោបល់គាត់, ធាតុដើមរបស់ឈើ គឺពុំមែនជាទំហំរបស់វា, ពុំមែនជារូបរាងទ្រង់ទ្រាយ, ពុំមែនជាព៌ណសំបុរ, ពុំមែនជាសភាពរឹង, ពុំមែនជាលក

ណៈស្ងួតហែង ឬក៏ជាសភាពសើមស្អិត, ពុំមែនជាក្លិន, ពោលពុំមែនអ្វីៗទាំងអស់ជាគ្រោះថ្នាក់ចរាចរដែលមាននៅក្នុងសាច់ឈើនោះឡើយ ។

និយមន័យមួយទៀតមានលក្ខណៈជាវិជ្ជមាន, (Caractère positif), ហើយក៏ពុំមានចំណុះនូវគុណភាពផងដែរ, ដូចតែនិយមន័យទី១ដូច្នោះឯង ។ គាត់បានពោលថា វត្ថុធាតុដើម គឺជាប្រធាន (sujet) ដែលរបស់ប្រើប្រាស់អ្វីនិមួយៗ ត្រូវសាងសង់ឡើង យោងតាមឥទ្ធិពលនៃប្រធាននោះ ។ គេនៅតែចង់ដឹងថាតើអ្វីទៅជាប្រធានទី១ដែលមានឥទ្ធិពលសាងសង់ឆ្លាក់ឆ្លៃគ្រឿងរបស់ប្រើប្រាស់ទាំងឡាយ ។

ទស្សនវិទូរដដែលបានបង្ហាត់បង្រៀនថា ដើម្បីសាងសង់រូបកាយមួយនៅក្នុងធម្មជាតិ, វាត្រូវមានលើសពីវត្ថុធាតុដើម, គឺគេត្រូវមានគោលជំហរមួយទៀត ដែលគេហៅថារូបរាងទ្រង់ទ្រាយ ។ អ្នកខ្លះបានយល់ថា រូបរាងទ្រង់ទ្រាយនេះ គឺគ្មានអ្វីផ្សេងពីសភាពខំាគ្នានៃភាគីផ្សេងៗតែប៉ុណ្ណោះ នៅក្នុងរូបមន្តនៃធម្មជាតិ ។ អ្នកខ្លះបានអះអាងថា វាត្រូវតែមានគុណសម្បត្តិសំខាន់អ្វីមួយ ដែលមានលក្ខណៈខុសពីវត្ថុធាតុដើម ,ដែលបណ្តាលឲ្យពេលណាដែលគេកិនស្រូវសាឡីទៅ វាក្លាយទៅជារូបរាងឬសភាពការណ៍សំខាន់មួយទៀត ដែលធ្វើឲ្យស្រូវសាឡីក្លាយទៅជាម្សៅ ។ រួចបន្ទាប់ពីបានយកមកលាយទឹក, ម្សៅដែលគេបានច្របាច់ច្របល់បញ្ចូលគ្នានោះក៏បានក្លាយទៅជាដុំប៉ាតេ (បាយអរ) ... នៅទីបំផុត នៅពេលដែលគេយកដុំប៉ាតេនោះទៅចំអិន ក៏វាក្លាយទៅជារូបរាងឬសភាពការណ៍មួយថ្មីផ្សេងមួយទៀត ដែលបណ្តាលឲ្យម្សៅប៉ាតេក្លាយទៅជានំបុ័ង ។

អ្នកទាំងអស់គ្នានៅខាងលើបានទទួលស្គាល់ថាមានការប្រែក្លាយសភាពការណ៍ឬរូបរាងសំខាន់នេះ នៅគ្រប់រូបកាយឯទៀតៗទាំងអស់នៅក្នុងធម្មជាតិ ។ ឧទាហរណ៍ដូចជានៅក្នុងរូបកាយរបស់សត្វសេះ, ក្រៅតែពីឆ្អឹង, សាច់, សរសៃប្រសាទ, ខួរក្បាល, ឈាមដែលហូរតាមសរសៃធំៗទៅចិញ្ចឹមគ្រប់ទីកន្លែងនៃគ្រឿងសារពាង្គ; ហើយក្រៅពីវិញ្ញាណរបស់សត្វដែលជាគោលជំហរញ៉ាំងឲ្យមានកើតចលនា, អ្នកទាំងអស់គ្នានៅខាងលើ (ក្រុមវិនិច្ឆ័យនៅក្នុងសាលារបស់អារីសតូត) បានចាត់ទុកថាមានរូបរាងសំខាន់មួយទៀតរបស់សត្វដែលគេហៅថាព្រលឹង។ អ្នកទាំងអស់គ្នាបានចាត់ទុកថា សភាពការណ៍ឬរូបរាងបែបថ្មីក្រោយនេះ ពុំបានទាញចេញពីវត្ថុធាតុដើមនោះទេ, ក៏ប៉ុន្តែបានទាញចេញពីមហិទ្ធិឫទ្ធ ឬឥទ្ធិពលនៃវត្ថុធាតុដើម របៀបជាអវតាររបស់ព្រះ។ គឺជាសភាពការណ៍សំខាន់ដែលមានអាការៈដាច់ឡែកមែនទែនពីវត្ថុធាតុដើម (គ្មានអ្វីទាក់ទងគ្នាទេ)...គឺពុំមែនជាការប្រែក្លាយ, ឬរទ្រង់ទ្រាយអ្វី, ឬពុំមែនជាការប្រែកាឡាពីវត្ថុធាតុដើមនោះផង ។

❑

អារីសតូតបានចាត់ទុកថារូបកាយអ្វីៗក៏ដោយដែលស្ថិតមាននៅលើផែនដីនេះត្រូវប្រគុំឡើងដោយធាតុ៤យ៉ាង ៖ គឺដី, ទឹក, ខ្យល់, ភ្លើង ។ ដីហើយនិងទឹកមានទម្ងន់ធ្ងន់ពីព្រោះមានជំនោរទៅរកមជ្ឈមណ្ឌល(ទីកន្លែងកណ្ដាល) នៃពិភពលោក។ ផ្ទុយទៅវិញ ទឹកនិងខ្យល់ចេះតែរសាត់ទៅឆ្ងាយពីមជ្ឈមណ្ឌល...ទៅតាមអំពើដែលវាអាចធ្វើបាន ។ ពីព្រោះរបស់ក្រោយនេះជារបស់ធុនស្រាល ។

ក្រៅពីធាតុទាំង៤នេះ, អារីសតូតបានទទួលស្គាល់ថាមានធាតុទី-៥ មួយទៀត, ដែលប្រគុំឡើងដោយគ្រឿងផ្ទៃអំពរ (មេឃ), ហើយដែលមានចលនាវិលជុំវិញជារង្វង់មូលជានិច្ច។ គាត់បានយល់ថានៅពីលើខ្យល់, ហើយនៅពីក្រោមផ្នែកមួយដែលជាសភាពកោងនៃថានព្រះច័ន្ទ, មានថានអគ្គីមួយដ៏ធំធេង ដែលធាតុភ្លើងចេះតែហោះឡើងទៅរក...ប្រហែលគ្នានឹងធាតុទឹកដែលចេះតែហូរទៅរកទីឋានសមុទ្រដូច្នោះឯង ។

⋆- ...អារីសតូតបានបញ្ជាក់ថា វត្ថុធាតុដើមអាចបែងចែកឥតចេះចប់ ហើយថាវត្ថុធាតុទាំងនេះមានសម្បូរពាសពេញសកលលោកយើងទាំងមូល, ហើយគាត់បានបន្ថែមថាគ្មានសភាពអ្វីជាទំនេរ ឬប្រហោងក្នុងទទេនៅក្នុងធម្មជាតិសោះឡើយ ។ គាត់ថាច័ក្រវាលនេះ មានកំណើតជានិច្ចនិរន្តរ៍ ។ ចំណែកថ្ងៃធ្លាប់តែវិលដូច្នេះឯងតាំងពីដើមរៀងមក, ហើយតទៅថ្ងៃមុខទៀត ថ្ងៃនៅតែវិលតាមរបៀបតែមួយ ដោយគ្មានឈប់ឈរ។ រីឯកំណើតរបស់មនុស្សមួយជំនាន់ៗធ្លាប់តែប្រព្រិត្តកើតឡើងបន្តបន្ទាប់គ្នាតាមរបៀបនេះឯង ដោយគ្មានការចាប់ផ្ដើមឡើងពីដំបូងនោះទេ ។ ប្រសិនបើមានមនុស្សខ្លួនមួយតែម្នាក់ឯងពីដំបូងទីពិតមែននោះ, គាត់ពោល, ... បុរសនោះនឹងច្បាស់ជាកើតឡើងដោយគ្មានម៉ែគ្មានឪ; ដែលជារឿងមួយគួរឲ្យអាក្រក់មើលណាស់ ។ គាត់បានធ្វើការវិនិច្ឆ័យត្រិះរិះរបៀបដូច្នេះដែរទៅលើសត្វបក្សា-បក្សី ។ វាមិនអាចមានស៊ុតមួយជាដំបូងដែលឲ្យកំណើតទៅបក្សី, ហើយវាមិនអាចមានបក្សីតែមួយជាដំបូងដែលផ្ដល់កំណើតទៅដល់ស៊ុត; ពីព្រោះបក្សីវាចេញពីស៊ុត ចំណែកស៊ុតវិញវាចេញពីបក្សី ។ ហើយគេអាចវិនិច្ឆ័យដោះស្រាយរបៀបដូច្នេះតែដដែលដោយខំប្រឹងឡើងបន្តទៅលើ...ដោយគ្មានគិតរឿងចាប់ផ្ដើមនៅពេលណាមួយទេ ។ គាត់ធ្វើការត្រិះរិះតាមរបៀបដដែលនេះ ជាមួយនឹងពូជសត្វផ្សេងៗដែលមាននៅក្នុងច័ក្រវាលនេះ ។

⋆- ... គាត់បានអះអាងថា ផ្ទៃមេឃពុំស្គាល់សភាពពុករលួយទេ ... ហើយថ្វីបើភាគនៅខាងក្រោមព្រះច័ន្ទ ប៉ុន្តែដែលឋិតនៅពីលើផែនដី (choses sublunaires ៖ អ្វីៗដែលនៅចន្លោះព្រះច័ន្ទនិងផែនដី) ...អាចស្គាល់សភាពពុករលួយខ្លះៗ ក៏ប៉ុ

ន្តែរបស់អស់ទាំងនេះមិនអាចសាបសូន្យបានឡើយ របស់អស់ទាំងនេះគ្រាន់តែបា-នផ្លាស់ប្តូរទីកន្លែងតែប៉ុណ្ណោះ ។ កំទេចនៃវត្ថុធាតុអ្វីមួយ វាអាចក្លាយទៅជាវត្ថុធាតុអ្វីមួយផ្សេងទៀត ។ ម្ល៉ោះហើយវត្ថុធាតុ ដែលប្រគុំចក្រវាលទាំងមូល មានឯកភាពឬនៅមានសភាពតែដដែលជានិច្ចជាកាល ។ អារីសតូតបានអះអាងថា... អ្វីៗដែលមានពាសដោយទឹកសមុទ្រសព្វថ្ងៃ កាលពីដើមគឺជាដីគោក, ... ហើយអ្វីៗដែលមានរូបរាងជាដីគោកសព្វថ្ងៃ កាលពីដើមមានពាសដោយទឹកសមុទ្រ ។ បុព្វហេតុចំបងនៃរឿងនេះ ...គឺបណ្តាលមកពីទឹកជ្រោះ, អូរ, ព្រែកទន្លេ តែងតែហូរនាំយកដីខ្សាច់និងល្បប់ទៅជាមួយ...ម៉្លោះហើយឆ្នេរសមុទ្រចេះតែខិតទៅមុខបន្តិចម្តងៗ, ចំណែកទឹកសមុទ្រវិញ ក៏ចេះតែខើចទៅៗផងដែរ ហើយដោយពេលវេលា ចេះតែហូរទៅៗឥតអាក់ដោយគ្មានខ្វះខាត, ការលានអណ្តាតរបស់ដីចូលក្នុងទឹក ឬក៏ការលានអ-ណ្តាតរបស់ទឹកចូលក្នុងដីនេះ អាចប្រព្រឹត្តទៅក្នុងរយៈពេលរាប់រយពាន់ឆ្នាំ ។ គាត់បានបន្ថែមថា នៅទីកន្លែងជាច្រើនដែលទឹកសមុទ្រ កាលពីដើមធ្លាប់ខិតទៅលើដី, ដោយមានទីកន្លែងខ្លះមានកំពស់ខ្ពស់ទាល់តែមែនទែន នៅពេលដែលទឹកនេះបានដកថយទៅវិញបានបន្សល់សំបកខ្យងខ្មៅហូរហែរពាសពេញ មិនត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះសោត, ប្រសិនបើគេជីកជំរៅទៅក្នុងដីថែមទៀត ជួនកាលគេអាចរកឃើញយុថ្កានិងគ្រឿងប្រដាប់ខ្លះរបស់នាវាទៀតផង ។ អូវីដ (Ovide) បានចាត់ទុកថាការវិនិច្ឆ័យបែបនេះ ជាផែនគំនិតរបស់ ពីតាគ័រ ។

ក៏ប៉ុន្តែអារីសតូតបានអះអាងថា , ការប្រែក្លាយរូប ពីទឹកសមុទ្រទៅជាដីគោក ... ហើយពីដីគោកទៅជាទឹកសមុទ្រ បានប្រព្រឹត្តទៅជាច្រើនពាន់ឆ្នាំ, ម៉្លោះហើយបានជាវិញ្ញាណរបស់មនុស្សជាតិ មិនបានចងចាំអំពីសភាពការណ៍នៃអតិតកាលអស់ទាំងនេះទេ ។ គាត់បានបន្ថែមលើសពីនេះទៅទៀតថា វាមានគ្រោះថ្នាក់ចៃដន្យខ្លះ ដែលនាំបណ្តាលឲ្យបាត់បង់រហូតទាំងវត្ថុសិល្បៈបុរាណថែមទៀត ដែលមនុស្សបានខំឆ្លាក់ឆ្លៃ ៖ បុព្វហេតុទាំងអស់នេះ គឺជំងឺប៉េស្ត (ពិស) , សង្គ្រាម, ការដាច់ពូជ, សភាពរង្គើរផែនដី, អគ្គីភ័យ, ...ឬក៏... សភាពហិនហោចខ្លោចផ្សាអណ្តូរកប្បដ៏ធំសម្បើមមែនទែនដែលធ្វើឲ្យមនុស្សក្នុងដំបន់មួយវិនាសផុតពូជ, ឬពុំនោះសោតទេ មាននៅសល់បួន-ដប់នាក់ ដែលរត់គៀសខ្លួនទៅរស់នៅក្នុងវាលរហោដ្ឋាន, របៀបជាមនុ-ស្សព្រៃ ។ ហើយក្រុមពួកគេ ក៏បានផ្តល់កំណើតទៅពួកមនុស្សមួយក្រុមផ្សេងទៀត, ដែលនៅពេលវេលាក្រោយមកក៏បានចាប់ផ្តើមដាំដំណាំធ្វើស្រែចំការ, បង្កើតសិល្បៈថ្មីៗ ឬក៏រកឃើញសិល្បៈចាស់ៗ ។ ម៉្លោះហើយ មតិដដែលៗរបស់មនុស្សជាតិក៏បានវិលត្រឡប់មកវិញ, វិលវល់ៗ, ជាច្រើនលើកច្រើនសាររាប់អសង្ខ័យ (រាប់មិនអស់) ។ ដូច្នេះហើយបានជាថាដោយមិនបាច់គិតអំពីសភាពផ្លាស់ប្តូរត្រឡប់ចុះឡើ

ង... និងបដិវត្តន៍វិលវល់ត្រឡប់ធាតុអស់ទាំងនេះទេ, ម៉ាស៊ីនផែថក្រវាលទាំងមូល នៅតែដដែល ឥតមានស្គាល់សភាពពុករលួយ ។

❑

អារីសតូតបានសង្កេតពិចារណាយ៉ាងល្អិតល្អន់ អំពីអ្វីៗដែលអាចបង្កើតឲ្យមាន សុភមង្គលចំពោះមនុស្សនៅលើផែនដីនេះ ។ គាត់បានបដិសេធជាទី១ នូវទស្សនៈ របស់ពពួកអ្នកត្រេកត្រអាលក្នុងសេចក្តីសម្រើបនឹងកាមតណ្ហា ... នឹងសភាពឆ្អាញ់ គ្រប់យ៉ាងនៅក្នុងជីវិត ។ មតិរបស់អ្នកទាំងនោះបានចាត់ទុកថា សុភមង្គលពិតនៅ ក្នុងសេចក្តីសប្បាយនៃខ្លួនប្រាណ ។ អារីសតូតក៏បានផ្ទុញផ្ទាល់ឲ្យអ្នកទាំងនោះវិញ ថា សេចក្តីសប្បាយបែបនេះ ពុំឋិតថេរបានយូរឡើយ ... ពីព្រោះការស្រៀវស្រើប វាតែងបង្កើតឲ្យមានការខ្ជើមរអើម ... មិនត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះ វាបណ្តាលឲ្យអង្គកាយ ទន់ខ្សោយ ... វាបង្កើតឲ្យមានការវង្វេងវង្វាន់នៅក្នុងសតិស្មារតី ... (កកន ៖ ទ្រឹស្តី របស់អារីសតូតនេះចេញពីលទ្ធិព្រះពុទ្ធសាសនា ដែលថ្ងៃក្រោយទៅ នៅសតវត្សរ៍ ទី១៩ ទស្សនវិទូអាល្លឺម៉ង់ Schopenhauer បានយកទៅបកស្រាយយ៉ាងពិស្តារ នៅក្នុងសៀវភៅដ៏ឆ្នើមរបស់គាត់ ៖« The World as Will and Idea ..ពិភពនៃចំ- ណង់របស់សត្វលោក យោងតាមឆន្ទៈនិងគំនិត »)។

⋆ – អារីសតូតក៏បានទាត់ចោលផងដែរ នូវទស្សនៈរបស់ពួកអ្នកលោភលន់និង របស់ពួកអ្នកមានមហិច្ឆតា ...ដែលបានកសាងសុភមង្គលនៅពីលើកិត្តិយស ហើយ ដែលបានប្រើវិធីដ៏អយុត្តិធ៌មគ្រប់បែបយ៉ាង ដើម្បីឲ្យតែបានសម្រេចទៅដល់គោល ដៅនេះ ។

⋆ – គាត់បានពោលថា កិត្តិយសវាតែងតែឋិតនៅក្នុងតម្លៃអ្វីៗដែលផ្តល់កិត្តិ- យស ។ គាត់បានបន្ថែមថា ពួកមនុស្សលោភលន់តែសង្ឃឹមថា នឹងបានទទួលកិត្តិ- យស ដោយព្រោះតែគុណធ៌មឬគុណសម្បត្តិខ្លះៗ (ឧទាហរណ៍ ដូចជាសេចក្តីក្លា ហាន, ចំណេះដឹង, សេចក្តីស្នេហាជាតិ) ...ដែលពួកគេបង្ខំឲ្យអ្នកផងជឿថាពួកគេ មាននៅក្នុងខ្លួន ។ ដូច្នេះបើយោងតាមទស្សនៈរបស់ពួកមនុស្សលោភលន់, សុភម- ង្គលតែងមានវត្តមាននៅក្នុងគុណធ៌មទៅវិញទេតើ ? ពុំមែននៅក្នុងកិត្តិយសនោះ ទេ ។ ទោះជាយ៉ាងណាក្តី ..របស់អស់ទាំងនេះ សុទ្ធសឹងតែនៅខាងក្រៅខ្លួនយើង ។

⋆– នៅទីបំផុត, គាត់បានបដិសេធមតិរបស់ជនកំណាញ់ក្រៀតម្រា...ដែលបាន ចាត់ទុកថាសេចក្តីសប្បាយតែងតែមាននៅក្នុងទ្រព្យធន ។ គាត់បានពោលថាទ្រព្យ សម្បត្តិមិនមែនជារបស់ល្អពីខ្លួនវានោះឡើយ... ពីព្រោះវាតែងតែធ្វើឲ្យអ្នកត្បិតត្បៀ តរក្សាទុកទ្រព្យសម្បត្តិនេះកើតមានសេចក្តីទុក្ខ ... ហើយចេះតែធ្វើឲ្យព្រួយបារម្ភជា

និច្ចជាកាលមិនហ៊ានយកវាទៅប្រើប្រាស់ ។ ដើម្បីឲ្យទ្រព្យសម្បត្តិមានប្រយោជន៍ គេត្រូវយកវាទៅប្រើប្រាស់, ត្រូវយកទៅចែកចាយដល់គេឯងឲ្យរបូតចេញពីដៃរបស់ខ្លួនយើង ...ចំណែកសុភមង្គលវិញជារបស់នឹងន់... ដែលគេត្រូវតែខំប្រឹងរក្សាវាទុកឲ្យគង់វង់ ។

⋆ – នៅចុងចប់ទៅ, ទស្សនៈផ្ទាល់របស់អារីសតូតបានចាត់ទុកថា សុភមង្គលឋិតនៅក្នុងសកម្មភាព ដែលសមស្របជាទីបំផុតជាមួយនឹងវិចារណញ្ញាណរបស់យើង... ហើយនិងការប្រព្រិត្តអ្វីៗឲ្យត្រូវនឹងគោលជំហរនៃគុណធម៌ ។ គាត់បានអះអាងថាសកម្មភាពថ្លៃថ្នូរជាទីបំផុតនៃវិចារណញ្ញាណរបស់យើង គឺស្ថិតនៅក្នុងការស្រាវជ្រាវនិងសកម្មភាពបែកប្រាជ្ញានៅក្នុងរឿងធម្មជាតិ, រឿងមេឃ, រឿងផ្កាយ, រឿងអ្វីៗដែលនៅក្នុងធម្មជាតិទាំងមូលហើយជាពិសេស គឺវត្ថុសក្តិសិទ្ធដែលជាកំណើតដំបូងនៃធម្មជាតិ ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ...គាត់បានសង្កេតឃើញថា មនុស្សយើងមិនអាចមានសេចក្តីសប្បាយពេញលេញសោះឡើយ... បើយើងពុំមានទ្រព្យធនគ្រប់គ្រាន់សំរាប់ថានៈរបស់យើង, ពីព្រោះថាបើគ្មានទ្រព្យសម្បត្តិទាំងនេះទេ ...គេមិនមានលទ្ធភាពធ្វើអ្វីៗដែលគេចូលចិត្ត, ព្រមទាំងមិនអាចអនុវត្តន៍អ្វីៗទៅតាមគោលជំហរនៃសីលធម៌បានឡើយ ។ ជាឧទាហរណ៍ គេមិនអាចធ្វើឲ្យមិត្តភ័ក្តិរបស់គេមានសេចក្តីសប្បាយរីករាយក្នុងចិត្តបានសោះឡើយ ...ឧបមាបើគេជាមនុស្សក្រីក្ររហេមរហាមរស់នៅក្នុងសេចក្តីខ្វះខាត ...ពីព្រោះថានៅលើលោកនេះ សេចក្តីសប្បាយរីករាយក្នុងជីវិត គឺលទ្ធភាពធ្វើអំពើល្អចំពោះមនុស្សដែលយើងស្រឡាញ់, ម៉្លោះហើយសុភមង្គលត្រូវមានវត្ថុបីយ៉ាងជាមូលដ្ឋាន ៖ គុណសម្បត្តិនៃសតិស្មារតីដូចជាបញ្ញាញាណ និងការចេះប្រុងប្រយ័ត្ន ; គុណសម្បត្តិនៅក្នុងរូបកាយ ដូចជាសោភ័ណភាព, រូបសម្រស់, កម្លាំងកំហែង, សុខភាព ; គុណសម្បតិនៅក្នុងភ័ព្វវាសនា ដូចជាទ្រព្យសម្បត្តិហើយនិងបុណ្យសក្តិ ។ គាត់យល់ថា សីលធម៌ជារបស់មិនគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីធ្វើឲ្យមនុស្សមានសុភមង្គលនោះឡើយ ៖ គេត្រូវការដាច់ខាតមានគុណសម្បត្តិក្នុងអង្គកាយ ហើយនិងទ្រព្យសម្បត្តិក្រៅខ្លួន, ហើយបើទោះជាអ្នកប្រាជ្ញក៏ត្រូវមានទុក្ខដែរ ...បើគេខ្វះទ្រព្យសម្បត្តិអស់ទាំងនេះ ។ ក៏ប៉ុន្តែគាត់បានបញ្ជាក់ថា ជីវិតអបាយមុខតែងតែនាំឲ្យមនុស្សមានទុក្ខទោសដោយចៀសមិនរួច... ហើយបើទោះជាមនុស្សម្នាក់រស់នៅក្នុងសភាពសម្បូរណ៍សប្បាយយ៉ាងណាក្តី, មនុស្សនេះមិនអាចស្គាល់សុភមង្គលសោះឡើយ... ប្រសិនបើខ្លួនគេបណ្តោយឲ្យធ្លាក់ខ្លួនចូលក្នុងជីវិតអបាយមុខ ។ អ្នកប្រាជ្ញក៏មិនអាចចៀសវាងរួចពីជីវិតស្រើបស្រាលបានដែរ គ្រាន់តែអ្នកប្រាជ្ញអាចចេះទប់ខ្លួនបានមួយភាគ ។ ទោះជាយ៉ាងណាក្តី, អបាយមុខហើយនិងគុណធម៌មិនមែនជារបស់ពីរដែលមិនអាចចុះសម្រុងនឹងគ្នា

បាននោះទេ ។ គាត់ពោលជាឧទាហរណ៍ថា មនុស្សតែម្នាក់... អាចជាមនុស្សមានយុត្តិធម៌ផង... អាចចេះទប់ខ្លួនប្រាណ, ចេះប្រុងប្រយ័ត្នផង.. ក៏ប៉ុន្តែជាមនុស្សដែលអាចមានសេចក្តីស្រើបស្រាលយ៉ាងខ្លាំងផងដែរ។

⋆– គាត់បានទទួលស្គាល់ថា មានមិត្តភាពបីសណ្ឋាន ៖ មិត្តភាពទី១ ដែលបានមកដោយសារតែការជាប់សាច់ឈាម; មិត្តភាពទី២ ... គឺមានដើមកំណើតពីសេចក្តីស្រឡាញ់; មិត្តភាពទី៣... គឺបានមកពីសេចក្តីស្វាគមន៍និងសភាពរាក់ទាក់ទទួលភ្ញៀវ ។

⋆– គាត់មានជំនឿថា អក្សរសាស្ត្រជាមធ្យោបាយជួយមនុស្សជាតិឲ្យប្រឹងប្រែងឱបក្រសោបយកគុណធម៌ ។ គាត់បានបញ្ជាក់ថាអក្សរសាស្ត្រគឺជាវត្ថុសក្តិសិទ្ធជាងគេ ដែលជួយលួងលោមមនុស្សនៅក្នុងវ័យចាស់ជរា ។

⋆– គាត់បានទទួលស្គាល់ដូចជាប្លាតុងផងដែរ ... ថាមានវត្ថុមាននៃវត្ថុសក្តិសិទ្ធិទី១ ...ជាដើមចមដែលបង្កើតឡើងឲ្យមានវាលវដ្តសង្សារនិងព្រេងវាសនារបស់មនុស្សជាតិ ។

⋆– គាត់ជឿថា គំនិតនិងមនោសញ្ចេតនារបស់មនុស្សយើងទាំងអស់ គឺតែងកើតចេញឡើងពីវិញ្ញាណ ...យ៉ាងណាមិញមនុស្សដែលខ្វាក់ពីកំណើត... មិនអាចស្គាល់រូបរាងទ្រង់ទ្រាយនៃពិភពលោកបានទេ, ចំណែកមនុស្សថ្លង់ពីកំណើត ក៏មិនអាចដឹងពីភិនភាគនៃសម្លេងយ៉ាងដូចម្តេចដែរ ។

⋆– គាត់បានទទួលស្គាល់ថា នៅក្នុងបញ្ហានយោបាយរបស់រដ្ឋ, របៀបគ្រប់គ្រងជារាជានិយម ជារដ្ឋាភិបាលដ៏ល្អប្រសើរជាងគេបំផុត, គឺដោយហេតុថា នៅក្នុងការគ្រប់គ្រងតាមរបៀបផ្សេងៗទៀត, មានមនុស្សច្រើនពេក ដែលតណ្តើមគ្នាធ្វើជាអ្នកគ្រប់គ្រង ។ ក្នុងរឿងនេះ ក៏ដូចក្នុងកងទ័ព ដែលដឹកនាំដោយមេដ៏ល្អតែម្នាក់ ច្រើនតែមានជោគជ័យជាងកងទ័ព ដែទទួលបញ្ជារពីមេកើយច្រើនគ្នា, ហើយក្នុងការដឹកនាំរដ្ឋក៏មានលំនាំដូច្នេះដែរ ។ នៅក្នុងពេលដែលពួកតំណាងរាស្ត្រនិងពួកមនុស្សសំខាន់ៗនៅក្នុងសាធារណរដ្ឋ តែងតែធ្វើការរួមប្រជុំគ្នាដើម្បីសម្រេចសេចក្តី, ក្នុងពេលលនោះស្តេចតែមួយអង្គបានវាតយកទឹកន្លែងអស់រួចស្រេចទៅហើយ ៗ កំពុងតែរៀបចំប្រុងប្រៀបអនុវត្តន៍គំរោងការណ៍របស់ទ្រង់ ។ ពួកអ្នកគ្រប់គ្រងសាធារណរដ្ឋមិនបានរវីរវល់ក្នុងការបំផ្លិចបំផ្លាញរដ្ឋរបស់ខ្លួនឯងនោះទេ នៅពេលណាដែលពួកគេបានទទួលសេចក្តីចម្រុងចម្រើនមានបានដោយខ្លួនឯង ។ ពួកគេច្រើនតែមានមនោសញ្ចេតនាច្រណែននិន្ទាគ្នាឯងទៅវិញទៅមក ...ម្ល៉ោះហើយរឿងនេះក៏បង្កើតឲ្យមានការបែកបាក់ ... ហើយនៅទីបំផុតទៅ សាធារណរដ្ឋក៏ចៀសមិនរួចពីគេផ្តួលព្រលំបាន ។ ចំណែកនៅក្នុងរបបរាជានិយមវិញ, ស្តេចពុំមានផលប្រយោ–

ជន៍អ្វីក្រៅតែពីផលប្រយោជន៍នៃរដ្ឋរបស់ទ្រង់ ៖ ម្ល៉ោះហើយរដ្ឋរបស់ទ្រង់តែងតែមានការចម្រុងចម្រើនល្អតលាស់ទៅមុខជានិច្ច។

⋆- ថ្ងៃមួយ គេបានសួរអារីសតូតថា តើពួកមនុស្សភរភូតបានចំណេញអ្វីទៅ ។ គាត់បានឆ្លើយថា ៖ « ពួកនេះចំណេញត្រង់ថ្ងៃណាមួយអ្នកផងលែងជឿពួកគេប៉ុណ្ណោះ... បើទោះជានៅក្នុងកាលៈទេសៈមួយដែលគេនិយាយការពិតក៏ដោយ » ។

⋆- មានជនម្នាក់បានបន្ទោសដល់គាត់ថា គាត់បានដាក់ទានដល់មនុស្សម្នាក់ដែលជាបុគ្គលកំណាចមានចិត្តអាក្រក់ ។ អារីសតូតបានឆ្លើយថា ៖ « ខ្ញុំមិនមែនមានការអាណិតពីព្រោះជននេះ ជាមនុស្សចិត្តអាក្រក់នោះទេ...ខ្ញុំមានការអាណិតអាសូរពីព្រោះវាជាមនុស្ស ។

⋆- គាត់តែងនិយាយជាធម្មតាដល់មិត្តភក្តិ និងដល់ពួកសាវ័ករបស់គាត់ថា វិទ្យាសាស្ត្រមានតាទីសំរាប់ព្រលឹងមនុស្ស ក៏ដូចជាពន្លឺសម្រាប់កែវភ្នែកដូច្នោះដែរ.. ហើយប្រសិនបើខាងឫសគល់មានជាតិល្វីង ...ក៏ប៉ុន្តែលទ្ធផលផ្លែផ្កាខាងចុង ជារង្វាន់មានរសជាតិផ្អែមល្អណាស់ ។

⋆- មានពេលខ្លះ, គាត់មានកំហឹងយ៉ាងខ្លាំង និងពួកជនជាតិអាត្តែន ... ។ គាត់បានស្តីបន្ទោសឲ្យពួកនេះថា...ពួកគេបានរកឃើញស្រូវសាលី ហើយនិងច្បាប់ ... ក៏ប៉ុន្តែគេប្រើប្រាស់តែស្រូវសាលី ...មិនបានប្រើប្រាស់ច្បាប់ទេ ។

⋆- ថ្ងៃមួយគេបានសួរគាត់ថា តើអ្វីទៅដែលអាចរលប់រលាយទៅវិញឆាប់ជាងគេ ? គឺសេចក្តីដឹងគុណ, គាត់បានឆ្លើយ ។

⋆- តើអ្វីទៅជាសេចក្តីសង្ឃឹម ? គឺជាការយល់សប្តិយល់សួងរបស់មនុស្សម្នាក់ដែលមិនដេក, គាត់ពោល ។

⋆- ថ្ងៃមួយ ឌីយ៉ូហ្សែនបានបង្ហាញផ្លែជ្រៃមួយដល់អារីសតូត ។ ដោយយល់ឃើញថា បើគាត់មិនទទួលយកផ្លែជ្រៃទេ...ឌីយ៉ូហ្សែនច្បាស់ជាមានរឿងសើចចំអកឲ្យគាត់ជាមិនខាន គាត់ក៏ទទួលយកផ្លែជ្រៃ ព្រមទាំងពោលដោយសើចផងថា ៖ « ឌីយ៉ូហ្សែន បានបាត់បង់ផ្លែជ្រៃ ...ព្រមទាំងបានបាត់បង់គំរោងការណ៍ដែលគាត់ចង់អនុវត្តន៍ជាមួយផ្លែជ្រៃ » ។

⋆- អារីសតូតបានពោលថា មានការចំបាច់សំខាន់បីយ៉ាងសម្រាប់ក្មេង គឺការហ្វឹកហ្វឺនប្រាជ្ញា, ការហាត់ប្រាណហើយនិងវិន័យ ។

⋆- នៅពេលដែលគេសួរគាត់ថា តើមានរឿងអ្វីខុសគ្នាទៅ រវាងអ្នកប្រាជ្ញហើយនិងជនល្ងង់ខ្លៅ ។ គាត់បានឆ្លើយថា ..ខុសគ្នាដូចតែពួកមនុស្សរស់ហើយនិងពួកមនុស្សស្លាប់ ។

⋆- គាត់បានពោលថា វិទ្យាសាស្ត្រ គឺជាគ្រឿងលំអសម្រាប់សភាពសម្បូរសប្បា

យ ..និងជាទីជម្រកសម្រាប់ជីវិតដែលជួបប្រទះនឹងសេចក្ដីអភ័ព្វ ។ គាត់បានបន្ថែមថា ជនណាដែលបានផ្ដល់ការអប់រំដល់ក្មេង ..ត្រូវចាត់ទុកថាជាឪពុករបស់ក្មេងនោះជាងជនដែលជាអ្នកបានបង្កើតវា„ ពីព្រោះជនក្រោយនេះ គ្រាន់តែបានផ្ដល់ត្រឹមជីវិតប៉ុណ្ណោះ... ចំណែកអ្នកដែលបានបង្ហាត់បង្រៀនវា... គឺបានផ្ដល់ក្បួនរស់នៅដោយសុខសប្បាយចំពោះរូបវា ។

⭑- សម្រស់ឬសោភ័ណភាពរូបកាយ ..មានលក្ខណៈសំខាន់ជាងលិខិតផ្ដាំផ្ញើអ្វីៗទាំងអស់ ។

⭑- ថ្ងៃមួយ ជនម្នាក់បានសួរគាត់ថា តើក្រុមពួកសាវ័ករបស់គាត់ត្រូវធ្វើយ៉ាងណា ដើម្បីទាញយកភោគផលចំណេញឲ្យបានច្រើនជាទីបំផុត ។ ពួកគេត្រូវតែ, គាត់ពោល , ខំប្រឹងប្រែងដើរឲ្យបានទាន់ពួកអ្នកនៅជួរមុខគេ , មិនមែននៅរង់ចាំឲ្យពួកជួរខាងក្រោយមកទាន់ខ្លួនគេនោះឡើយ ។

⭑- បុរសម្នាក់បានអួតអាងថា ខ្លួនគេមានសញ្ជាតិជាពលរដ្ឋនៃទីក្រុងដ៏ធំជាងគេទាំងអស់ ។

« រឿងនេះមិនសំខាន់ទេ, អារីសតូតបានឆ្លើយតបទៅជននេះវិញ, ត្រូវគិតថាតើឯងបានធ្វើអ្វីខ្លះ ដើម្បីឲ្យបានសមសក្ដិធ្វើជាសមាជិកនៃមាតុភូមិដ៏ល្បីល្បាញខ្ទរខ្ទារនោះ » ។ (កកន ៖ គឺពាក្យឃ្លាចុងក្រោយនេះហើយ ដែលលោកប្រធានាធិបតីកេណ្ណឺឌីបានយកទៅសម្រួចសម្រាំងរូបមន្ត-សុភាសិតរបស់លោកដូច្នេះថា ៖ « ចូរឯងកុំសួរថា តើប្រជាជាតិរបស់ឯងបានធ្វើអ្វីខ្លះចំពោះឯង ... ចូរឯងសួរថា តើឯងបានធ្វើអ្វីខ្លះចំពោះប្រជាជាតិរបស់ឯង ! ») ។

⭑- នៅពេលដែលគាត់ត្រិះរិះពិចារណា អំពីជីវិតសត្វលោក, គាត់តែងតែនិយាយដូច្នេះថា ៖ « វាមានពួកមនុស្សខ្លះដែលខំកើបប្រមូលទ្រព្យសម្បត្តិជាខ្លាំងហាក់ដូចជាពួកគេនោះអាចរស់នៅជានិច្ចនិរន្តរ៍ជាអមតៈ, ចំណែកពួកអ្នកខ្លះទៀតចេះតែពីចាយវាយទ្រព្យសម្បត្តិដោយឥតបើគិត.. ហាក់ដូចជាគេរស់បានត្រឹមតែដល់ថ្ងៃស្អែកតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

⭑- នៅពេលដែលគេសួរគាត់ថា តើអ្វីទៅជាមិត្តភ័ក្តិ, គាត់បានឆ្លើយថា ៖ « គឺជាព្រលឹងតែមួយ,តែនៅក្នុងរូបកាយខុសគ្នា » ។

⭑- ថ្ងៃមួយបុរសម្នាក់បានពោលមកកាន់គាត់ដូច្នេះថា ៖ « តើយើងត្រូវមានអាកប្បកិរិយាបែបណាចំពោះមិត្តភ័ក្តិរបស់យើង ។ « គឺ, អារីសតូតឆ្លើយ, ទៅតាមបែបបទមួយដែលយើងចង់ឲ្យគេធ្វើមកចំពោះយើងវិញដូច្នោះដែរ » ។

⭑- គាត់បានស្រែកឧទានជាញឹកញាប់យ៉ាងដូច្នេះថា ៖ « ឱ! មិត្តសម្លាញ់ទាំងឡាយអើយ ! នៅលើលោកនេះ គ្មានទេមិត្តសំឡាញ់ » ។

⋆- ជនម្នាក់បានសួរគាត់ថា ហេតុអ្វីបានជាយើងចូលចិត្តស្រឡាញ់ស្រីរូបស្អាត ... ចំណែកស្រីរូបអាក្រក់យើងមិនដែលស្រឡាញ់សោះឡើយ ។ អារីសតូតបានឆ្លើយតបវិញថា ៖ « ឯងកំពុងតែចោទសួរ នូវសំនួររបស់មនុស្សខ្វាក់ » ។

⋆- នៅពេលដែលគេសួរគាត់ថា តើគាត់បានទាញផលចំណេញអ្វីខ្លះទៅអំពីទស្សនវិជ្ជារបស់គាត់ ៖ « គឺ, អារីសតូតពោល, លទ្ធភាពដែលខ្ញុំអាចធ្វើអ្វីៗពីចិត្តខ្លួនឯង នៅពេលដែលអ្នកឯទៀតៗធ្វើដោយសារតែការកោតក្រែងនៃច្បាប់ » ។

.. គេបាននិយាយថា នៅពេលដែលគាត់បានសំណាក់នៅក្នុងទីក្រុងអាត្ហែន, គាត់មានការទាក់ទងយ៉ាងជិតដឹតជាមួយនឹងមនុស្សប៉ិនប្រសប់ម្នាក់ ចេះមន្តស្នេហ៍មកពីយូដេ , ហើយដែលបានបង្ហាត់បង្រៀនគាត់ដល់ទីជម្រៅអំពីវិទ្យាសាស្ត្រ និងសាសនារបស់ពួកជនជាតិអេយីព្ទ , ជាពិសេសអំពីចំណេះដឹងទាំងឡាយដែលកាលសម័យនោះ អ្នកផងតែធ្វើដំណើរត្រេចចរដោយខ្លួនឯងទៅឱបក្រសោបយកពីក្នុងទឹកដីនៃប្រទេសអេយីព្ទដោយផ្ទាល់ ។

អារីសតូត បន្ទាប់ពីបានបង្ហាត់បង្រៀនចំនួន១៣ឆ្នាំ នៅក្នុងវិទ្យាល័យរបស់គាត់ ... ហើយនៅក្នុងពេលដែលគាត់កំពុងតែបានទទួលកេរ្តិ៍ឈ្មោះ ដ៏ល្បីសុះសាយជាទីបំផុត ក៏ស្រាប់តែបាត្រូវទទួលការចោទប្រកាន់ផងដែរថាជាជនមិនជឿព្រះ (ទមិឡឥតសាសនា) ពីសំណាក់អេរីមេដុង ដែលជាព្រះសង្ឃម្នាក់របស់ព្រះសេរ៉េស ។

ការនឹករឮកឃើញអំពីទុក្ខទោសទណ្ឌកម្មរបស់សូក្រាត បានធ្វើឲ្យគាត់មានសេចក្តីភិតភ័យតក្កម្មារហូតដល់គាត់បានសម្រេចរត់ចេញយ៉ាងប្រញាប់ពីទីក្រុងអាត្ហែន។ គាត់ក៏បានថយខ្លួនទៅរស់នៅម្តុំ កាល់ស៊ី-ដឺបេ (Chalcis d'Eubée) ។ ពួកក្រុមមនុស្សមួយភាគបានពោលថា អារីសតូតបានទទួលសេចក្តីស្លាប់ ដោយហេតុតែសេចក្តីតូចចិត្តហួរហែងពីព្រោះគាត់មើលអាថ៌កំបាំងមិនធ្លុះអំពីទឹកជោរ និងទឹកនាចនៃសមុទ្រអឺរីព ។ អ្នកខ្លះទៀតបានពោលថា គាត់បានលោតសំយុងខ្លួនទៅក្នុងសមុទ្រនេះ, ហើយនៅពេលដែលគាត់កំពុងតែធ្លាក់ទៅ គាត់បានស្រែកថា ៖ « សូមឲ្យអឺរីពស្រូបយករូបខ្ញុំទៅចុះ, ពីព្រោះខ្ញុំមិនអាចយល់បានអំពីជំរៅអាថ៌កំបាំងនៃមហាគង្ហារនេះឡើយ ។ នៅទីបំផុត, មនុស្សខ្លះទៀតបានបញ្ជាក់ថាគាត់បានស្លាប់ទៅដោយសារជម្ងឺចុកពោះ, នៅក្នុងជន្មាយុ៦៣ឆ្នាំ, គឺពីរឆ្នាំបន្ទាប់ពីមរណៈភាពរបស់ស្តេចអាឡេចសង់ ដែលត្រូវជាសាវ័ករបស់គាត់ ។

ប្រជាជននៅស្រុកស្តាយៀរបានសង់ទីកន្លែងអាសនៈបង់ស្រន់ សំរាប់រូបគាត់ ... ហាក់ដូចជាគាត់នោះជាព្រះអាទិទេព ។

អារីសតូតបានទុកសេចក្តីបណ្តាំមួយ ដែលមានឈ្មោះអង់ទីប៉ាទែរ ជាអ្នកអនុវត្តឆន្ទៈចុងក្រោយរបស់គាត់ ។

គាត់បានបន្សល់បុត្រម្នាក់ឈ្មោះនីកូម៉ាគុស, និងបុត្រីម្នាក់ទៀតដែលបានទទួលរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍ ជាមួយនឹងចៅរបស់ដេម៉ារ៉ាទុស, ស្តេចនៅឡាសេដេម៉ូន ៕

❏ ❏

❏